

Джойстик (розбирається в техніці), *Саша-опера* (хлопець захоплюється комп'ютером), *Вованотор* (любить ремонтувати машини). В основі прізвиськ, утворених від прикметників (*Гламурний* (стильно одягається); *Рижий* (за кольором волосся)) також лежить метонімічне перенесення. Для вираження негативного ставлення до зовнішності використовують емоційно забарвлену лексику, напр.: *Носище*, *Носач* (великий ніс), *Вухань* (великі вуха). Інколи семантика прізвиськ сформована на основі антонімічних значень: *Худяк* (повний хлопець), *Дрібний* (рослий хлопець), *Вольдемар Могутній* (худий і маленький).

Метонімічна мотивація пов'язана зі здатністю людини усвідомлювати й формувати асоціативні зв'язки між поняттями. Частина мотиваційних моделей, ґрунтованих на зорових образах, становить близько 30 %. Вони можуть бути виражені:

а) прецедентними антропонімами, напр.: *Бренда* (учителька, подібна до героя серіалу «Беверлі Хілз»), *Мальвіна* (подібна до Мальвіни), *Енн із Зелених дахів* (руда дівчинка), *Пушкін* (кучерявий хлопець); б) загальних назв, напр.: *Локатор* (хлопець із великими вухами), *Спічка* (худа), *Пшоно* (малий), *Швабра* (висока, худа), *Баран* (кучерявий).

Мотиваційні моделі, ґрунтовані на внутрішніх якостях людини, становлять близько 10 % від усього масиву прізвиськ. Для утворення неофіційних антропонімів цієї категорії зазвичай використовують загальні іменники, що позначають будь-які якості людини (*Злидень* (бідний)), й образні номінації (*Лисиця* (хитра), *Таракан* (дурний), *Щур* (зрадник), *Черпаха* (повільна), *Космос* (мрійлива людина)). Інколи метафорична мотивація набуває дещо незвичного характеру. В основі перенесення лежать форма, розмір, колір, але якість змінюється на протилежну. Пор.: *Дюймовочка* (висока вчителька), *Цвайка* (відмінниця) тощо.

В основі псевдомотивації лежить «формальний мотиватор, семантика якого ніяк не впливає на формування значення слова» [2, с. 508]. Низці прізвиськ притаманна онімічна псевдомотивація. Тут виокремлено такі групи:

а) власні імена та прізвиська, напр.: *Катюхін* (Катерина), *Людювик* (Людмила), *Серго* (Сергій); б) загальні іменники, напр.: *Боровик* (прізвисько Боровець), *Голуб*, *Голубець* (Голублевський), *Зайчик* (Заїченко); в) прикметників, напр.: *Солоний* (прізвисько Соляник), *Коса* (Косовська); г) ініціальні аббревіатури, напр.: *ВВС* (Валентина Вікторівна Семенюк), *Гапа* (Галина Павлівна); д) складні римовані іменування (частіше це традиційні дразнилки), напр.: *Женьчик-брєнчик*, *Людка-будка*, *Колька-бараболька*.

Значна кількість найменувань – прості непохідні іменники, які за своїм походженням є або власне українськими, або запозиченими. Для похідних найменувань найбільш характерні морфологічний суфіксальний спосіб, аббревіація й морфолого-синтаксичний спосіб.

Отже, для прізвиськ характерні такі види мотивації: метонімічна, в основі якої лежать об'єктивні знання про позначуване, метафорична мотивація, ґрунтована на оцінко-емоційному сприйнятті, а також псевдомотивація.

Список використаної літератури:

1. Павлюк В. А. Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / Павлюк Віта Анатоліївна ; Донецьк. нац. ун-т. – Вінниця, 2016. – 244 с.
2. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология : монографія / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.

Науковий керівник: д. філол. н., доцент Шитик Л. В.

О. І. Кондратішина

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНИХ ЖИТЕЛІВ м. КРИВИЙ РІГ

Мовленнєвий простір міста формує соціум, тобто сукупність людей, об'єднаних місцем переважно сталого побутування, соціальними, економічними і культурними зв'язками, які здійснюють у повсякденному житті безпосередні чи опосередковані контакти один з одним і з різними соціальними інститутами за допомогою однієї або різних мов. Українське мовлення

соціуму міста Кривого Рогу – це лінгвістичний феномен, що може бути об'єктом вивчення різних галузей науки – мовознавства, філософії, соціології, психології, культурології.

Кривий Ріг розташований в ареалі південно-східного наріччя української мови, у степовому говорі. Як зауважує К. Д. Глуховцева, у новостворених українських говірках, якими є слобожанські і степові, часто функціонують фонетичні варіанти слів і форм, словотворчі варіанти лексем, різні лексеми з однаковим значенням у мовленні одного діалектоносія [1, с. 343 – 344].

Кривий Ріг – промислове місто, тому в мовленні різного за етнічним складом населення засвідчено суміш українських (як літературних, так і діалектних) і російських мовних елементів. Однак для структури вокалізму україномовних жителів Кривого Рогу характерна фонологічна система, організована за тими самими диференційними ознаками, що й літературна мова та говірки південно-східного наріччя [3, с. 54]. Це шестифонемний наголошений вокалізм: /a/, /o/, /y/, /и/, /і/, /e/. На тлі поширеного основного вияву структури наголошеного вокалізму зафіксовано незначні відмінності, проте на рівні реалізації фонем, а не їх складу та відношень між фонемами.

Наголошена фонема /a/ реалізована голосним заднього ряду, дещо просунутим наперед, низького підняття, що суттєво не відрізняється від [a], який функціонує в українській літературній мові та українських степових говірках [13, с. 73–79]. Вукраїномовних містян спостерігаємо: *ма|л'ен'к'і|к'ім|натки*, *пом'еш|чалас'а|ж|ел'ез|на|кро|ват'*, *шка|ф*, *ба|т'ком*, *та|к|і|сп|али*, *до|ар|м'ійі*.

Цей основний звуковий фонемі /a/ під впливом російського мовлення може набувати інших ознак. Так, у мовця фіксуємо алофон [a] – нелабіалізований голосний середньо-заднього ряду: *по|р'а|док*.

Фонема /o/ найчастіше реалізована в лабіалізованому голосному заднього ряду середнього підняття [o]: *па|зн|а|коми|елі|с'*, *в|го|род'е*, *ко|жну*, *за|тол'ен'і*, *о|коло*, *ро|ки*, *тех|но|лог'ійа*, *но|вайа*, *кри|во|ро|жск'ій*, *ра|бота|йут*, *ко|жну*, *п|роти*.

Для фонемі /y/ типовим алофоном у наголошеній позиції постає звук [y] високого піднесення заднього ряду: *жи|ву*, *ду|же*, *бу|ду*, *дру|гий*, *ку|рсу*, *го|ду*, *л'уди*, *кру|то*, *род|ну|ю*, *ін|сти|тут*, *пра|ц'у|ю*, *ска|жу*, *слух|айут*.

Помітного варіювання щодо /o/, /y/ в наголошених складах не виявлено; уживання названих фонем має всі властивості голосних, характерних для степових говірок та літературної мови [2, с. 37; 13, с. 21–23].

Реалізатором фонемі /и/ є голосний переднього ряду високого піднесення [и]: *ве|лік'ій*, *жи|ти*, *бе|ри*, *ха|тинку*, *си|лах*, *бу|ли*, *спор|тивну*, *вій|ни*, *к|ни|гой*, *дру|жи|ла*, *у|чи|телем*.

Зауважимо, що Л. І. Прокопова та Н. І. Тоцька фіксують у жителів великих міст у спільних для української та російської мови словах звужену вимову /и/ – [и¹], [и²] [4, с. 19]. Це засвідчено й у мовленні жителів Кривого Рогу, наприклад: *три|*, *йа|к'и|й*, *ч'и|сти|ла*, *поз|во|н'и|ли*, *кра|с'и|ва*.

Наголошена фонема /і/ реалізована переважно у звукові переднього ряду високого підняття [і] незалежно від походження: *в'ін*, *бра|т'ів*, *бо|й|ів*, *хл'іб*, *ра|ні|ше*, *м'і|с'т'і*, *л'і|том*, *с'т'і|л*.

Якщо звук [і] походить із давньої фонемі /ѣ/, він частіше рефлексований як [і]: *к'в'і|ти*, *м'і|с'а|ц'*, *н'ем|ц'і*, *хл'е|ба*, *д'евоч'ка*, *д'ет'і*, *д'ед*. Пом'якшення попереднього приголосного перед [е] пояснюємо впливом російської мови. У мовленні містян засвідчено слова, у яких [і] та [е] функціонують паралельно: *н'і|сн'а* – *н'есн'у*, *м'і|с'а|ц'* – *м'ес'а|ц'*, *л'і|том* – *л'ето*, *р'і|чка* – *р'еч'ка*. У слові *в|целому* попередній приголосний не пом'якшений, таке фонетичне оформлення вказує на запозичення з російської мови.

Фонема /e/ реалізована у відкритому голосному переднього ряду, не лабіалізованому, підняття середнє, під наголосом не зазнає змін, звучить виразно, чітко: *ме|не*, *ре|н|рес'ійа*, *це|ментний*, *де|с'ат'*.

Спостереження над виявами голосних фонем у наголошеній позиції соціуму міста Кривого Рогу засвідчують, що голосні /і/, /и/, /e/, /y/, /o/ можуть реалізуватися у звуках,

типових для степових говірок. Зсунення артикуляції /а/ в напрямі до середнього ряду відбулося внаслідок впливувимовних особливостей цього звука в російській мові.

Особливості ненаголошеного вокалізму. Ненаголошений вокалізм мешканців Кривого Рогу має риси, пов'язані із загальним статусом цих фонем у потоці мовлення, адже відомо, що «всі голосні в ненаголошеній позиції більшою чи меншою мірою змінюють свою артикуляцію» [5, с. 112]. Тому голосні фонемі в ненаголошеній позиції репрезентовані алофонами, які в цілому не виходять за межі звукового ряду кожної фонемі. Чимало алофонів зумовлені синтагматикою фонем, позицією та місцем у слові щодо наголошеного складу. Водночас в умовах білінгвальної ситуації Кривого Рогу на характер алофонів голосних фонем у ненаголошеній позиції впливають позамовні чинники, серед яких визначальну роль відіграють зміни внаслідок українсько-російської взаємодії. Тому звукові поля фонем містять алофони, виникнення яких зумовлене синтагматичними особливостями голосних, притаманних українським степовим говіркам, та алофони, що розвинулися внаслідок взаємодії двох мовних систем.

Фонема /а/ в ненаголошеній позиції реалізована типовим звуком [а]: *д¹ума¹йу, воп¹росам, ка¹жу, наро¹дила¹с'а, стра¹ш¹ний*. Зближення артикуляції [а] російської мови та української так чи інакше властиве для білінгвів, що змушені постійно переходити з одного мовного коду на інший. Тому зміна звукового образу фонемі /а/ є типовою для жителів Кривого Рогу.

Фонема /у/ в ненаголошеній позиції реалізована як [у], незалежно від віку інформантів, від місця цієї фонемі в слові, поєднання з приголосними: *ску¹чат¹, у¹чили¹ше, бабу¹шку, у¹чит¹ел¹ем, бу¹ли, ку¹ди*.

Ненаголошена фонема /о/ в мовленні містян репрезентована звуком [о]. Звук [о] виявлено і в суржикових словах, вимова яких наближена до російської мови: *по¹с'олок, ор¹ол*.

Голосний [о] вживають на початку слова: *Ок¹сана, отож, оди¹ен:ацат¹*; у кінці слова: *ладно, можливо, л'ікарство*; після твердих приголосних: *го¹лову, до¹рож¹е, вечором*.

У ненаголошеній позиції на дистрибуцію фонемі /и/ впливають місце в слові, сполучуваність з іншими звуками, розташування щодо наголошеного складу.

У мовленні криворіжців звук [и] зберігає свої диференційні ознаки: у кінці слова після твердих приголосних: *про¹цеси, плани, мати, у¹органи, жи¹ли, вступи¹ти*.

Наближення вимови [и] до [е] фіксуємо перед наступним складом з наголошеним [е]: *ди¹с'печ'е¹ром, педун'іве¹рси¹тет, жи¹ве, ди¹ректор*.

В усному мовленні містян можемо спостерігати, що фонема /і/ може бути реалізована виявами [и], [и¹], [и¹¹]: у росіянізмах: *до¹стиг (рос. достиг), ли¹бо/ л'і¹бо (рос. либо)*; в українських словах після приголосних: [н], [п], [ш], [к]: *н'і¹коли / ни¹коли, ні¹ч'ого, н'і¹шли, с'тарш'і¹/ с'тарши, спе¹ц'і¹ал'ни, на¹ши, велик'і¹*.

Привертає увагу звужена вимова [и], реалізована в алофонах [и¹], [и], [и¹¹] у словах, схожих за звучанням з російською мовою: *пов¹м'і¹рали, три¹, д'иска¹т'ек'і, квар¹т'ір'і, од¹н'і¹х*.

У мовленні криворіжців нерідко спостерігаємо відсутність чергування /о/, /е/ з /і/, яке поширене в інших українських говірках. Збереження [о] в нових закритих складах у багатьох словах характерне для українського мовлення Кривого Рогу. Паралельне вживання /і/ та /о/ в закритих та відкритих складах зафіксовано: а) у коренях слів: *виход¹н'і/вих'ід¹них, воз¹му /в'із¹му, посл'е¹н'ісл'а*; б) у префіксах: *розоб¹рали/роз'іб¹рали, розойш¹лис'/роз'ійш¹лис'а*.

В умовах білінгвальної ситуації в Кривому Розі фіксуємо взаємовплив української та російської мов. Так, нерідко [і] вживається замість [е] в російських формах: *на йо¹го¹м'е¹ст'і, ізв'е¹н'іт, д'ір'евн'і, іваку¹іровали*; у словах схожих за звучанням в обох мовах: *кол'ікт'ів'ізац'ія; у займенниках: т'е¹б'і, м'і¹н'і*.

Отже, для мовлення україномовних жителів Кривого Рогу, населення якого неоднорідне в етнічному та мовному планах, характерні взаємовпливи, міжмовна інтерференція на різних рівнях, зокрема й на фонетичному. На мовний портрет міста впливають екстра- та інтралінгвальні чинники: білінгвальна ситуація в місті, тип міста, географічне розташування, історія складання соціуму, традиції.

Список використаної літератури:

1. Миронов С. А. Полудиалект и обиходно-разговорный язык как разновидности наддиалектных форм речи / Миронов С. А. // Типы наддиалектных форм языка / отв. ред. М. М. Гухман. – М. : Наука, 1981. С. 343 – 344.
2. Залізняк Г. М. Мовна ситуація Києва : день сьогоднішній та прийдешній / Г. М. Залізняк, Л. Т. Масенко. – К. : Академія, 2001. – С. 37; 13, С. 21–23.
3. Степанов Є. М. Російське мовлення Одеси : монографія / Є. М. Степанов. – Одеса : Астропринт, 2004. – 54 с.
4. Тоцька Н. І. Система голосних фонем української мови / Н. І. Тоцька // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 19
5. Миколенко Т. М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців) : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Миколенко Тетяна Михайлівна. – К., 2006 – 112 с.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Щербина Т. В.

А. П. Перевал

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ГРАФІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ІНШОМОВНИХ ВКРАПЛЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «КРИЛА КОЛЬОРУ ХМАР» ДАРИ КОРНІЙ І ТАЛИ ВЛАДМИРОВОЇ)

Для української мови останніх десятиліть характерне збільшення кількості слів іншомовного походження та розширення їхнього функціонування. Запозичення охоплює неодноразове застосування їх на рівні мовлення, ухвалення до лексико-семантичної системи української мови та засвоєння згідно з її законами. Усі проникнення чужомовних слів знайшли відображення в текстах сучасної української художньої літератури.

В українській лінгвістиці проблеми функціонування іншомовних запозичень досліджували Б. М. Ажнюк [1], Л. М. Бороденко [2], Ю. О. Жлуктенко [3], І. М. Кочан [4], О. Д. Пономарів [5] та ін.

Для вираження графічного оформлення використовують насамперед графічні засоби, серед яких найпростішими є виділення тексту курсивом, маркування окремих букв, друк деяких слів великими літерами. Проте такі графічні способи подання тексту через графічні особливості ускладнюють процес читання, деякою мірою гальмують його. З огляду на це зникає звичайне сприйняття тексту, читач, зосереджуючи увагу на виділеному, повільно рухається рядками, шукаючи новий зміст у тексті. Виділення курсивом загалом привертає увагу своєю ігровою формою та акцентує на змісті, а саме на його вираженні та сприйнятті. Таке ігрове вираження характерне для постмодерністської літератури [2, с. 6].

Іншомовні вкраплення не належать до національної мовної системи, але в сучасній прозі функціують як більш-менш зв'язані з лексичним і граматичним устроєм одиниці цієї мови. Вони не порушують загальної структури художнього тексту, а додають йому експресивності.

Мета статті – проаналізувати особливості графічного оформлення іншомовних вкраплень у романі «Крила кольору хмар» Дари Корній і Тали Владмирової.

Однією з проблем, пов'язаною з дослідженням іншомовних вкраплень, є їхнє графічне оформлення. Автори часто порушують закони транскрибування та транслітерації, не дотримуються правил написання *i* чи *u* тощо. Лексеми, що в мові-оригіналі написані через дефіс, можуть бути оформлені разом. Ще більшу варіативність простежено в написанні слів, у яких запозичення становить лише частину.

Залежно від контексту, порушення в написанні запозичень можна трактувати по-різному. Зокрема, правомірними вважають неточності у відтворенні лексем для створення іронічного ефекту та підсилення емоційно-експресивної оцінки. Іншою причиною доцільності такого написання є вживання лексем у діалогах та прямих мові для актуалізації власної вимови персонажа.